

Opis źródła:

Kronika Polska, Litewska, Żmódzka i Wszystkiej Rusi - kronika autorstwa Macieja Strykowskiego, w której autor opisuje okres historii wymienionych wyżej krajów od roku 1329, kończy zaś na roku 1581. Niżej prezentowany tekst źródłowy jest fragmentem *Kroniki*, w którym autor opisuje przebieg oraz następstwa bitwy pod Orszą.

Miejsce i data wydania:

Wydano drukiem w 1846 roku w Warszawie. Wydanie pierwotne, oryginalne, wydane drukiem w Królewcu w 1582 roku.

Miejsce przechowywania oryginału źródła:

Wydanie z XIX wieku znajduje się, m.in. w Bibliotece Narodowej w Warszawie. Wydanie z XVI wieku znajduje się, m.in. w Bibliotece Książąt Czartoryskich w Krakowie.

Tekst źródła (fragment):

O sławnym zwycięstwie nad 80000 tysięcy wojsk Moskiewskich pod Orszą przez Litwę i Russaki z pomocą Polaków, roku 1514, miesiąca września dnia 8.

[...]

Po tym drudzy Polacy z Swircowskim przytarli,
A w szrodek się Moskiewskich walnych uphów wdarli,
Siekąc, koląc na umór, co się nawinęło,
Aż krwią źrzodło pobitych Moskwitów płynęło

[...]

Trafiło się to sławne a wiecznej pamięci godne zwycięstwo nad ośmiądziesiąt tysięcy Moskwy roku 1514, w dzień Narodzenia Panny Mariej Września dnia 8.

Więźniowie Moskiewscy powiedzieli dowodnie, iż więcej niż czterdzieści tysięcy na placu i na różnych miejscach Moskwy poległo, krom tych co w Kropiwnie potonęli, tak iż od ośmiądziesiąt tysięcy ledwo ich co ubiegło. Z wojska zaś Litewskiego i Polskiego czterzej paniąt i slachciców zacniejszych, a pospolitych żołnierzów i slachty mało co więcej czterzech set ubito, acz rannych w tej tragediej jako to bywa nie mało było.

[...]

Król Sigmunt zaraz z Borissowa dał znać o tym zwycięstwie Leonowi papieżowi, więźniów też bardzo wiele do inszych panów chrześcijańskich rozesał, a do papieża czternaście slachciców Moskiewskich posłał przez Mikołaja Wolskiego na pewny znak zwycięstwa.

Słowniczek pojęć:

Bitwa pod Orszą - stoczona 8 września 1514 roku bitwa ze znacząco przeważającymi liczebnie wojskami Moskiewskimi. Wojskami litewskimi i polskimi dowodził Konstanty Ostrogski. Była to główna bitwa czasu inwazji wojsk Wielkiego Księstwa Moskiewskiego na Litwę i Polskę. Więcej: [https://pl.wikipedia.org/wiki/Bitwa_pod_Orsz%C4%85_\(1514\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Bitwa_pod_Orsz%C4%85_(1514))

Jan Swircowski - jeden z rycerzy Rzeczypospolitej

źródło - inaczej: źródło

Borissow - Borysów, obecnie miasto w centralnej części Białorusi.

Russaki - Rusini, historyczne narody wschodniosłowiańskie na terenie dawnych ziem Rusi Kijowskiej, czyli, m.in. Wielkiego Księstwa Litewskiego, Rusi Czerwonej czy Wielkiego Księstwa Moskiewskiego.

Kropiwna - lewy dopływ Dniepru, u którego ujścia stoczona została bitwa pod Orszą.

Król Sigmunt - Zygmunt I Stary, w latach 1507 - 1548 król Polski, zaś od 1506 Wielki Książę Litewski, przedostatni władca z dynastii Jagiellonów. Więcej: https://pl.wikipedia.org/wiki/Zygmunt_I_Stary

Leon X - papież w okresie od 1513 roku do 1521 roku. Za czasów jego pontyfikatu miało miejsce wystąpienie Marcina Lutra. Leon borykał się z ciągłymi problemami finansowymi, stąd też, aby móc kontynuować budowę Bazyliki św. Piotra sprzedawał urzędy oraz odpusty. Zobowiązał się do kontynuowania soboru laterańskiego V. Był ostatnim z papieży, który przyjął święcenia kapłańskie w dniu wyboru.

Pytania do źródła

Pytania do uczniów szkoły podstawowej:

1. W oparciu o tekst źródłowy opowiedz, jaki miała przebieg bitwa pod Orszą?
2. Jakie strony brały udział w bitwie?
3. Co uczynił Zygmunt I Stary w trakcie swoich rządów? Z jakiej dynastii pochodził?
4. Kiedy miała miejsce Unia Lubelska? Jakie były jej efekty i postanowienia?

Pytania do uczniów szkoły średniej:

1. Opierając się na tekście źródłowym odpowiedz, jaki miała przebieg bitwa pod Orszą? Jakie strony brały udział w konflikcie? Jak liczne były wojska obu stron? Jakie, w świetle tekstu źródłowego, były straty obu stron? Wskaż fragment w tekście.
2. Co uczynili zwycięzcy jako dziękczynienie za zwycięską bitwę? Do kogo wysłano dowód zwycięstwa i w jakiej formie?

3. Korzystając z wiedzy własnej wymień co najmniej trzy najważniejsze punkty w czasie rządów Zygmunta I Starego, które znacząco wpłynęły na Rzeczpospolitą.

Wskazówki:

Odpowiadając na pytania warto pamiętać o tym, że konflikty Rzeczypospolitej z Rosją miały swoją długą historię, szczególnie, kiedy w ramach unii lubelskiej powstała Rzeczpospolita Obojga Narodów. Kością niezgody były, zazwyczaj, wschodnie ziemie Wielkiego Księstwa Litewskiego. Wielkie Księstwo Moskiewskie, za czasów panowania Wasyla III oraz Królestwo Polskie za czasów Zygmunta I Starego toczyły wojny właśnie o te tereny. Co więcej, niedługo po wyborze Zygmunta na króla Polski, ten zwrócił się do sejmu litewskiego o przyjęcie uchwały o gotowości do wojny z Wielkim Księstwem Moskiewskim.

Ponadto wysłanie dowodu zwycięstwa do papieża miało znaczenie nie tylko symboliczne, ale również polityczne, pokazujące lojalność Polski i Litwy w stosunku do Stolicy Apostolskiej, z czym wiązała się konkretna pozycja na arenie międzynarodowej.

Odpowiadając na trzecie pytanie należy pamiętać, jakie wydarzenia miały miejsce na świecie za panowania Zygmunta Starego, które z nich wpłynęły na sytuację wewnętrzną w Rzeczypospolitej oraz jak król się do nich odnosił. W tym czasie, m.in. rozpoczęła się działalność Marcina Lutra.

Najważniejsze cezury:

1507 - 1548 - panowanie Zygmunta Starego

1507 - 1508 - III wojna litewsko-moskiewska

8 października 1508 - zawarty w Moskwie pokój wieczysty pomiędzy Wielkim Księstwem Moskiewskim a Wielkim Księstwem Litewskim i Królestwem Polskim.

1512 - 1522 - IV wojna litewsko-moskiewska

1514 - bitwa pod Orszą

Literatura pomocnicza:

Jurek T., Kizik E., *Historia Polski do 1572*, Warszawa 2013.

Augustyniak U., *Historia Polski 1572 - 1795*, Warszawa 2024.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Monika Poszalska